

ΦΩΤΕΙΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ • ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΒΕΛΤΣΟΣ • ΝΟΤΑ ΓΕΩΡΓΑΝΤΑ • ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ
ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ • ΠΑΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ • ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΛΥΒΑΣ • ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ-ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΚΛΗΜΗΣ • ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΖΑΤΣΑΣ • ΕΦΗ ΚΥΠΡΙΑΝΙΔΟΥ • ΣΠΥΡΟΣ ΛΑΠΑΤΣΙΩΡΑΣ • ΜΑΡΙΑΝΝΑ
ΛΙΖΑΡΔΟΥ • ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΜΑΝΔΡΑΤΖΗ • ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΡΑΤΟΣ • ΕΙΡΗΝΗ ΜΕΡΓΟΥΠΗ-ΣΑΒΑΪΔΟΥ
ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΛΑΣΚΑ • ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ • ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΙΣΣΗΣ • ΛΑΡΑ ΣΚΟΥΡΛΑ
ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ • ΚΕΛΛΥ ΣΧΟΙΝΑ • ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ • ΜΑΡΙΑ ΧΟΛΕΒΑ
ΧΑΡΗΣ ΧΡΟΝΗΣ

Φιλοσοφία και επιστήμες στον 20ό αιώνα, II

Κοινωνικές επιστήμες και επιστήμες του ανθρώπου:
ο γαλλικός δρόμος της έννοιας

Επιμέλεια, Πρόλογος, Εισαγωγή
Αριστείδης Μπαλτάς
Θοδωρής Δημητράκος

[ΠΡΟΕΚΔΟΣΗ]

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2022

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ
ΙΔΡΥΜΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

Ηράκλειο Κρήτης: Νικολάου Πλαστήρα 100, Βασιλικά Βουτών 700 13, Τηλ. 2810 391097
Αθήνα: Θεουκιδίδου 4, Πλάκα 105 56, Τηλ. 210 3849020

info@cup.gr www.cup.gr

Οι Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης ιδρύθηκαν
με αρχική δωρεά της Παγκρηπικής Ενώσεως Αμερικής
και λειτουργούν ως τμήμα του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (ΙΤΕ)

ΣΕΙΡΑ: ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Διευθυντής σειράς: Αριστείδης Μπαλτάς

© 2022: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ

Προέκδοση: Φεβρουάριος 2022

Διόρθωση δοκιμίων: Δήμητρα-Ειρήνη Παπανικολάου

Σελιδοποίηση: Παρασκευή Βλάχου (ΠΕΚ)

Εκτύπωση: ΑΛΦΑΒΗΤΟ

Σχεδίαση εξωφύλλου: Ντίνα Γκαντή

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΜΠΑΛΤΑΣ – ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ	
<i>Πρόλογος</i>	11

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΜΠΑΛΤΑΣ – ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ	
<i>Εισαγωγή</i>	17

ΜΕΡΟΣ Α Φιλοσοφικοί πρόγονοι

1 ΧΑΡΗΣ ΧΡΟΝΗΣ	
Φ.Β.Γκ. Χέγκελ: Από γνωσιολογική σκοπιά	127
2 ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΜΑΝΔΡΑΤΖΗ, ΚΕΛΛΥ ΣΧΟΙΝΑ	
Φ. Νίτσε: Το νόημα της ύπαρξης, ένα περίγραμμα	149
3 ΠΑΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ	
Έ. Χούσερλ: Φαινομενολογία και ‘δομισμός’, δομή και υποκείμενο	179
4 ΠΑΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ	
Μ. Χάιντεγκερ: Ο νοητικός πειραματισμός και το ‘άγραφο δόγμα’ του	215
5 ΦΩΤΕΙΝΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ	
Ζ.-Π. Σαρτρ και Μ. Μερλώ-Ποντύ: Το βιωμένο σώμα	243

ΜΕΡΟΣ Β Άμεσοι δάσκαλοι

6 ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΙΣΣΗΣ	
Α. Κοϋρέ: Μια νέα ιστοριογραφία των επιστημών	281
7 ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ	
Γκ. Μπασελάρ: Η ιστορική επιστημολογία	305

- 8 ΛΑΡΑ ΣΚΟΥΡΛΑ**
 Ζ. Κανγκυλέμ: Από τη ζωτική κανονιστικότητα στην επιστημολογική
 ορθολογικότητα 329
- 9 ΣΠΥΡΟΣ ΛΑΠΑΤΣΙΩΡΑΣ**
 Ζ. Καβαγιές: Τα Μαθηματικά ως επιστήμη, εννοιολογικό σύστημα
 και αντικείμενο 397

ΜΕΡΟΣ Γ

Κατευθυντήριες επιστήμες ή επιστημονικές «ήπειροι»

- 10 ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ**
 Κ. Μαρξ: Φιλοσοφική κριτική και επιστήμη 431
- 11 ΘΟΔΩΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΣ**
 Σ. Φρόντ: Το ασυνείδητο ως επιστημονικό αντικείμενο 465
- 12 ΕΙΡΗΝΗ ΜΕΡΓΟΥΠΗ-ΣΑΒΑΪΔΟΥ**
 Φ. Σωσύρ: Η γλωσσολογία ως επιστήμη-πρότυπο 491

ΜΕΡΟΣ Δ

Επεξεργασία των «ηπείρων»

- 13 ΣΠΥΡΟΣ ΛΑΠΑΤΣΙΩΡΑΣ**
 Λ. Αλτουσέρ: Επιστήμη, ιδεολογία, φιλοσοφία, πρακτική 511
- 14 ΜΑΡΙΑ ΜΠΑΛΑΣΚΑ**
 Ζ. Λακάν: Ασυνείδητο, γλώσσα και ηθική 543
- 15 ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΑΣΚΑΛΑΚΗΣ**
 Ε. Μπενβενίστ: Γλώσσα, σημασία, εκφορά και υποκείμενο 561

ΜΕΡΟΣ Ε

Εξειδικεύσεις

- 16 ΜΑΡΙΑ ΧΟΛΕΒΑ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΖΑΤΣΑΣ**
 Κ. Λεβί-Στρώς: Η δομική ανθρωπολογία. 581
- 17 ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΛΙΖΑΡΔΟΥ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ**
 Π. Μπουρντιέ: εργαλεία σκέψης και πρακτική 623
- 18 ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΑΡΑΤΟΣ**
 Μ. Φουκώ: γενεαλογία καθεστώτων αλήθειας, πρακτικές αντίστασης
 και υποκείμενο. 643

19	ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΒΕΛΤΣΟΣ	
	P. Μπαρτ: Στην επικράτεια του σημείου	669
20	ΝΟΤΑ ΓΕΩΡΓΑΝΤΑ, ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΑΛΥΒΑΣ, ΚΕΛΛΥ ΣΧΟΙΝΑ	
	Z.-Π. Βερνάν: Νέα προσέγγιση στην κλασική αρχαιότητα	697
21	ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΒΕΛΤΣΟΣ	
	Η Σχολή των «Annales»: Μια ιστοριογραφική προσέγγιση που διεκδικεί ηγεμονία	717

ΜΕΡΟΣ ΣΤ

Φιλοσοφικές επεξεργασίες

22	ΕΦΗ ΚΥΠΡΙΑΝΙΔΟΥ	
	Z. Ντεριντά: Αποδόμηση του θεμελιωτισμού	753
23	ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ-ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΛΗΜΗΣ	
	Z. Ντελέζ: Μονοσημαντότητα του Είναι και διαφορά	777
24	ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ	
	M. Σερ: Ο φιλόσοφος της επικοινωνίας	805

Πρόλογος

Το ανά χείρας βιβλίο συνιστά τον ‘δεύτερο τόμο’ ή, μάλλον ορθότερα, τον δίδυμο αδελφό του συλλογικού έργου *Φιλοσοφία και επιστήμες στον 20ό αιώνα* που εκδόθηκε το 2013 από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης υπό την επιμέλεια του Αριστείδη Μπαλτά και του Κώστα Στεργιόπουλου. Η αναγνώστρια ή ο αναγνώστης θα κατανοήσει καλύτερα τι κρατάει τώρα στα χέρια αν δικαιολογηθεί αυτός ο ισχυρισμός. Όπου εν προκειμένω ο προσφυέστερος ίσως τρόπος είναι να επαναλάβουμε εδώ σχεδόν κατά γράμμα αρκετά από τα στοιχεία που περιλαμβάνει ο Πρόλογος σε εκείνη την έκδοση. (Με την άδεια, βεβαίως, του Κώστα Στεργιόπουλου!)

Σημειώνουμε, λοιπόν, κατ’ αρχάς ότι τούτο το βιβλίο αποτελεί καρπό και απόσταγμα μιας μακράς διαδρομής. Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, ο Αριστείδης Μπαλτάς είχε αρχίσει να διδάσκει ένα άτυπο μεταπτυχιακό σεμινάριο με αντικείμενο τη φιλοσοφία των επιστημών στον 20ό αιώνα στο πλαίσιο του Τομέα Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών και Δικαίου (ΑΚΕΔ) του τότε Γενικού Τμήματος του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ). Λίγο αργότερα, το άτυπο αυτό σεμινάριο εντάχθηκε ως κανονικό μάθημα –με σταθερό έκτοτε τίτλο «Επιστήμες και Φιλοσοφία στον 20ό αιώνα» και απλωμένο πλέον σε διάρκεια δύο εξαμήνων– στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών υπό το όνομα «Φιλοσοφία και Ιστορία των Επιστημών και της Τεχνολογίας» που καθιέρωσε επίσημα το Γενικό Τμήμα του ΕΜΠ στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Το εν λόγω πρόγραμμα οδηγούσε τόσο σε μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης όσο και σε διδακτορική διατριβή.

Μετά την ίδρυση του Τμήματος Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης (ΜΙΘΕ) στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (1992), επιτεύχθηκε η συνεργασία του εν λόγω μεταπτυχιακού προγράμματος με το ΜΙΘΕ και το πρόγραμμα μετατράπηκε σε διαπανεπιστημιακό (1996), διατηρώντας τον ίδιο τίτλο. Λίγο αργότερα (1998), το Γενικό Τμήμα μετεξελίχθηκε στη Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών (ΣΕΜΦΕ) του ΕΜΠ, με αποτέλεσμα από τότε και επί αρκετά χρόνια μετά το διαπανεπιστημιακό πρόγραμμα να συνδιοργανώνεται από τον τομέα ΑΚΕΔ της ΣΕΜΦΕ από κοινού με το Τμήμα ΜΙΘΕ ενώ τη γραμματειακή υποστήριξη είχε αναλάβει το τελευταίο. Ο Θοδωρής Δημητράκος, πτυχιούχος Ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, έγινε δεκτός στο εν λόγω μεταπτυχιακό πρόγραμμα το 2004 και το ολοκλήρωσε το 2006 με